

UDC 94(32)“319/284”

ALEXANDRIAN RESPONSE TO THE MURDER OF ANTIPATER I

Y. Poznanskyi

MA (History)

Independent Researcher

Kyiv, Ukraine

tezei19@ukr.net

As is known, the founder of the Ptolemaic Dynasty Ptolemy the I Soter at the end of his life removed from succession his eldest sons, whose mother was the daughter of Macedonian regent Antipater, Eurydice, and appointed as a co-ruler and a heir to the throne the youngest of his sons, future Ptolemy II Philadelphus, born by Berenice I, the most beloved wife of the old king.

On the whole, the point of view prevails in antique historiography and in the studies of our time, according to which Ptolemy I took such a step solely out of love for Berenice and her son. Without denying the value of personal preferences, we insist that such a step as the removal from the throne of the legitimate heir, the son of Eurydice, who went down in history as Ptolemy Keravn, was taken by the father only after important events that significantly changed the distribution of forces in the Hellenistic world.

After all, the mother of his eldest sons Eurydice belonged to the Antipatrides family, who owned Macedonia. And even after the seizure of Macedonia by Ptolemy's opponent, Demetrius Polioretetes, the Antipatrides continued to be full participants in the political process, as the exiled king Antipater, son of Cassander and nephew of Eurydice, was expected to return to power over Macedonia. The pledge was the support that his powerful father-in-law, Lysimachus, provided to Antipater. And only after the death of the exiled king from the hands of his father-in-law (c. 288/287 BC), which marked the final departure of the Antipaters family from the political arena, Ptolemy I allowed himself to appoint a heir in accordance with personal preferences.

Keywords: Ptolemy I, Ptolemy II, Eurydice, Berenice, Antipater I, Antipatrides, succession to the throne

Є. В. Познанський
**АЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ВІДГУК
НА ВБИВСТВО АНТИПАТРА I**

Античні автори, котрі розповідають нам про те, як Птолемей I Сотер зробив наступником наймолодшого зі своїх синів (*App. Syr.* 62; *Diog. Laert.* V, 42; *Nepos*, XXI, 3; *Just.* XVI, 2; *Paus.* I, 6, 8; *Plut.* De Alex. Fort. 341), небагатослівні¹. І хоча цей епізод історії птолемейської династії неодноразово привертав до себе увагу багатьох непересічних дослідників [Дройзен 1995, 467; Бивен 2011, 69–72; Бентсон 1982, 54–55; Бикерман 1976, 259, 261; Шофман 1984, 45; Pomeroy 1984, 14; Hazzard 1987, 140–158; Ogden 1999, 68–73; Hoelbl 2001, 24–25; Huss 2001, 249–250; Dmitriev 2007, 146–147; Зелінський 2010, 258; Carney 2013, 24–27], у нім усе ще залишаються деякі недосліджені нюанси. Особливо це стосується взаємозв'язку між розв'язанням питання про призначення спадкоємця александрійського престолу та зовнішньополітичними обставинами доби діадохів. У цьому дослідженні ми спробуємо хоч би деякою мірою сприяти заповненню цієї прогалини.

Хоча прихильність Птолемея I до прекрасної статі була загальновідома (*Paus.* I, 6, 8), однак іграшкою в руках жінок він ніколи не був і чудово вмів використовувати ті політичні дивіденди, які можна було отримати при вмілому веденні матримоніальної політики. Особливо цінним для нього був укладений близько 319 р. до Р. Х. шлюб із дочкою Антипатра Евридікою². Тестем Птолемея став уславлений соратник Філіппа II, намісник Македонії під час азійського походу Александра Великого, а після зустрічі діадохів у Трипарадісі – регент усієї Македонської держави. Одруження з дочкою найавторитетнішого з македонян

¹ В основі цієї статті лежить доповідь, прочитана на IV міжнародній науковій конференції “Актуальні проблеми історії стародавнього світу” (16–17 травня 2013 р., Київ). Щиро дякую к. і. н. А. Л. Зелінському (Київ), котрий під час роботи над цим дослідженням підтримував мене порадами та науковими матеріалами. Звичайно, усю відповідальність за висновки, зроблені в ході цього дослідження, я несу особисто.

² Серед дослідників немає спільної думки стосовно точної дати укладення шлюбу Птолемея I з Евридікою (див.: [Дройзен 1995, 107; Бивен 2011, 70; Hoelbl 2001, 25; Huss 117–118; Carney 2013, 19; van Oppen de Ruyter 2015, 150–155]).

не лише сприяло зростанню авторитету самого Птолемея, а й згодом забезпечило його союз із братом Евридіки Кассандром. Цей союз був потрібен обом можновладцям вже хоча б тому, що вони мали такого спільного ворога, як Антігон Одноокий. Тому шлюб із Евридікою зберігався, хоча вже близько 317 р. до Р. Х. біля Птолемея з'явилася Береніка, жінка з почету Евридіки і двоюрідна племінниця Антіпатра [Бивен 2011, 70; Бентсон 1982, 45; Ромею 1984, 9; пор.: Ogden 1999, 79–80]. Саме з цієї причини, коли 308 р. до Р. Х. зростання могутності Антігона змусило Птолемея та Кассандра припинити боротьбу за Еллададу і знов об'єднати зусилля в боротьбі зі спільним ворогом [Hoelbl 2001, 19; Huss 2001, 177–178; Зелінський 2007, 40], однією з умов їхнього примирення, на думку А. Л. Зелінського, стало підтвердження шлюбу з Евридікою. І це попри той факт, що Береніка тоді вже супроводжувала Птолемея в походах³. Останній епізод є ще одним прикладом того, як майбутній Птолемей I вмів підкорювати власні почуття політичній доцільності.

Союз із родом Антіпатра був Птолемею потрібен. Але неможливо не помітити того, що й вагомість позицій Евридіки в Александрії була прямо пропорційна цінності цього союзу для її чоловіка. Тож чим більш слабшали Антіпатриди, тим менш впевнено вона почувалася.

Та вже після битви біля Іпсу (301 р. до Р. Х.) ситуація значно змінилася. Найімовірнішим супротивником для Птолемея став його недавній союзник і друг Селевк Нікатор, а відповідно, і найціннішим союзником для володаря Єгипту ставала держава Лісімаха, у якого також були значні тертя із Селевком [Бивен 2011, 52; Шофман 1984, 118–119; Lund 1992, 88; Ogden 1999, 59, 65; Huss 2001, 200; Carney 2013, 20, 25].

Звичайно, не можна сказати, що союз із Кассандром зовсім утратив свою цінність для Птолемея. Ще І. Дройзен вказував на те, що “інтереси Птолемея не завжди збігалися з інтересами Лісімаха” [Дройзен 1995, 445]. Крім того, у них і тепер був спільний ворог – син загиблого Антігона Деметрій Поліоркет. Цей новий політичний розклад відразу ж позначився і на становищі дружин Птолемея.

³ Саме під час одного з походів, на острові Кос Береніка й народила майбутнього Птолемея II Філадельфа (див.: [Бентсон 1982, 141]).

Згідно зі свідченням Плутарха, молодий епірський цар Пірр, який саме в цей період опинився в Єгипті, передусім намагався здобути прихильність Береніки (*Plut. Pyrrh.* 4). Доньки ж останньої, навіть ті, що були народжені нею від першого чоловіка – незнатного македонянина Філіппа (*Paus.* I, 6, 8), стають дружинами представників елліністичних династій, роблячи навіть більш вигідні партії, ніж онучки Антипатра⁴.

Однак Евридіка продовжувала жити в Александрії. Звичайно, високе становище суперниці не могло її тішити, однак полігамія була притаманна усім македонським царям [Бивен 2011, 71; Ogden 1999, 79], а надію побачити власного первістка царем вона ще не втратила. Не варто забувати, що на боці Керавна, за словами Юстина, було “право, яке визнають усі народи” (*Just.* XVI, 2), тобто первородство; а також авторитет роду Антипатра. Так вважали більшість сучасників. Та й сам Птолемей I у ці роки не наважувався відверто виступити проти подібних очікувань.

Та у 297 р. до Р. Х. помер Кассандр, а через декілька місяців – і його старший син та наступник Філіпп [Hammond, Walbank 1988, 208, 210; Huss 2001, 206]. Невдовзі в Македонії спалахнула війна між синами Кассандра Антипатром та Александром, у ході якої загинула вдова Кассандра, остання представниця роду Аргеадів, Фессалоніка. Її було вбито власним сином, Антипатром. А у 294 р. до Р. Х. Македонію взагалі захопив вищезгаданий Деметрій Поліоркет (*Diod.* XXI, 7; *P. Trog. Prol.* XVI; *Just.* XVI, 1; *Paus.* IX, 7,3; *Plut.* Demetr 36; *idem.* Pyrrh. 6–7; *Oros.* III, 23, 50–52). При цьому Антипатр утік, а Олександр був убитий Деметрієм [Дройзен 1995, 452–453; Hammond, Walbank 1988, 217–218; Gehrke 1990, 41; Lund 1992, 95; Huss 2001, 206].

⁴ Доньки Береніки та Філіппа, Антигона та Феоксена, стали дружинами Пірра та Агафокла Сиракузького, володарів, союз із якими мав велике значення для зовнішньої політики Птолемея; Арсиноя ж одружується з Лісімахом, його основним союзником. У свою чергу, шлюби дочок Евридіки є менш блискучими. Лісандра стає дружиною Александра – наймолодшого сина Кассандра; Деметрій Поліоркет, з яким заручують Птолемаїду (про обставини їхнього одруження див. нижче), взагалі є майже постійним супротивником Александрії. І лише другий шлюб Лісандри, яка після загибелі Александра стала дружиною сина Лісімаха Агафокла, доводив, що Евридіка та її діти не втратили свого високого статусу [Бивен 2011, 53; Бентсон 1982, 55–56; Казаров 2009, 194].

Постає питання: якщо становище Евридіки та її дітей при александрійському дворі залежало від могутності її роду та політичної вартості союзу між Птолемеєм та Антіпатридами, то чому Птолемей I вже тоді не проголосив своїм наступником сина Береніки? Насправді скидати з рахунків Антіпатридів у 294 р. до Р. Х. було зарано. Ще був живий син Кассандра – Антіпатр. І хоча цього жорстокого і, скоріше за все, бездарного царя з Македонії було вигнано, усе ж він користувався підтримкою свого могутнього тестя Лісімаха. Плутарх розповідає, що ще під час війни між Антіпатром та його молодшим братом Александром Лісімах прагнув допомогти зятеві, намагаючись шляхом обману вивести з війни епірського царя Пірра, втручання якого значною мірою визначило успіх Александра. Лісімах надіслав епірському цареві підробленого листа від імені Птолемея, у якому цар Єгипту буцімто наполягав на тому, щоб Пірр припинив війну, узявши з Антіпатра тридцять талантів. Пірр здогадався, хто був справжнім автором листа, та, незважаючи на це, усе ж таки погодився укласти мир (*Plut. Pyrrh.* 6).

Замислимося, чому Пірр пішов на поступки. Лісімах у цей час надати зятю допомогу військовою силою не міг, що однозначно стверджують не лише вже згаданий Плутарх, а й Юстин (*Just. XVI, 1*)⁵. Сам Пірр цілковито орієнтувався на Птолемея, та все одно цар Епіру поступився. Поступився, імовірно, тому, що союз Лісімаха та Антіпатра був настільки важливим для Лісімаха, що ані в самого Пірра, ані в його александрійського покровителя не було сумнівів у тому, що в разі відмови він, хай і не відразу, піде на більш рішучі кроки, ніж підроблені листи. А добрі стосунки з Лісімахом були Птолемею вкрай потрібні.

Антіпатр I продовжував жити в тестя, однак, як видно з повідомлень таких авторів, як Юстин та Орозій, надії повернути собі македонський престол він не втрачав (*Just. XVI, 2; Oros. III, 23,*

⁵ Хоча у 295 р. до Р. Х. Лісімах діяв дуже активно – саме тоді ним було захоплено низку міст у Малій Азії, що належали сину Антігона (див.: [Lund 1992, 91–93]) – наступного 294 р. до Р. Х., коли Деметрій вдерся до Македонії, Лісімах був зв'язаний початком боротьби зі своїм славетним ворогом Дроміхетом (*Just. XVI, 1*), яка через декілька років завершиться повною поразкою Лісімаха (*Paus. I, 9, 6; Plut. Demetr. 29; Polyaeen. VII, 25; Strabo, VII, 3, 8; 14*).

53–56). Імовірно, між ним та Лісімахом існували якісь домовленості стосовно цього. Не міг про це не знати і Птолемей I. Тож в Александрії поновлення Антіпатра I на престолі вважали не лише справою часу, але й кон'юктурою, що відповідала інтересам Єгипту. Розгром давнього ворога, Деметрія Поліоркета, та позбавлення його Македонії був потрібен Птолемию I так само, як і Лісімаху. Водночас, створення після вигнання Деметрія окремого, порівняно невеликого Македонського царства більшою мірою відповідало інтересам Єгипту, ніж приєднання Македонії до і без того могутньої держави Лісімаха.

Тож навіть у цей період позбавлений власного царства, непопулярний вбивця власної матері Антіпатр I (*Plut. Demetr.* 36) залишався цінною фігурою у складній політичній грі, до якої, між іншим, був причетний і Птолемей I. А тому ускладнювати стосунки з ним або з його покровителем Сотерові було недоцільно⁶.

У ці ж роки дочка Евридіки, вдова вбитого Александра, Лісандра, стає дружиною сина Лісімаха Агафокла [Бивен 2011, 53; Бентсон 1982, 142; пор.: Dmitriev 2007, 137–141], який тоді вважався визнаним наступником батька (*Just.* XVII, 1). І це також підтверджує те, що в роки між четвертою та п'ятою війнами діадохів (301–288 рр. до Р. Х.), навіть втративши власні володіння, рід Антіпатра залишався повноцінним учасником політичного життя. А отже, й Евридіка та її сини також почувалися досить упевнено.

⁶ При цьому виникає цілком правомірне питання, на яке звернув мою увагу О. Л. Габелко. Чи справді міг Антіпатр I, котрий, якщо вірити нашим джерелам, був постаттю малоприємною, реально розраховувати на повернення собі македонського престолу? На нашу думку, цей горе-правитель насправді мав певні підстави для подібних сподівань. Запорукою цього були не його особисті якості, про які вже було сказано вище, а походження по материнській лінії від славетного Аргеада, Філіппа II, батька Фессалоніки (*Diod.* XIX, 52; *Paus.* IX, 7, 3). До того ж не варто скидати з рахунків і належність Лісімахового зятя до роду вищезгаданого Антіпатра, старшого, щодо пам'яті якого значна частина македонян, попри все, зберігала пієтет, чим, зокрема, скористався одружений на доньці померлого регента Деметрій Поліоркет під час боротьби за македонську корону (*Plut. Demetr.* 37).

Але у 288–287 рр. до Р. Х. сталися надзвичайно важливі події. Почалася п'ята війна діадохів. Лісімах та Пірр легко вигнали Деметрія та оволоділи Македонією (*Plut. Demetr.* 44; *idem*, *Pyrrh.* 11–14; *Paus.* I, 10, 2; *Just.* XVI, 2; *Oros.* III, 23, 56) [Дройзен 1995, 478; Will 1984, 108; Hammond, Walbank 1988, 227–228; Lund 1992, 98–102; Huss 2001, 207–211]. Та отриману частину Македонії Лісімах просто приєднав до власних володінь. Антіпатр, чий сподівання знову стати царем, бодай залежним від Лісімаха, розвіялися як дим, був розлучений. За свідченням Орозія, він навіть почав готувати змову проти тестя. Змову, однак, було розкрито, а Антіпатра I страчено (*Just.* XVI, 2; *Oros.* III, 23, 56). Відтепер Антіпатридам не було на що сподіватися. Щоправда, ще був живий племінник Кассандра – Антіпатр Етесій⁷; однак було зрозуміло, що престолом Македонії тепер володітимуть інші.

А у 286 р. до Р. Х. Деметрій Поліоркет, який із залишками війська переправляється до Малої Азії, зустрічає в Мілеті Евридіку, котра покинула Єгипет (*Plut. Demetr.* 46). На думку дослідників, причиною переїзду Евридіки до Мілету, було те, що вона остаточно програла боротьбу за престол для власного сина [Дройзен 1995, 479; Бивен 2011, 72]⁸. Той факт, що вона лише тоді віддає Деметрію свою дочку Птолемаїду, шлюб із якою був обіцяний Деметрію дуже давно (*Plut. Demetr.* 32, 46), є також дуже показовим. Родичатися з політичним ізгоєм може лише цариця, яка перебуває в подібному становищі. А якщо згадати, що Птолемей I Сотер також належав до коаліції, яка боролася проти Деметрія, і саме в ході п'ятої війни діадохів він повернув собі Кіклади, то згаданий вище вчинок Евридіки взагалі видається відверто ворожим щодо чоловіка [Huss 2001, 207–211].

У цьому ж контексті також варто згадати, що незадовго до мілетських подій наклала на себе руки рідна сестра Евридіки, дружина самого Деметрія, Філа (*Plut. Demetr.* 45). Плутарх вважав,

⁷ Про діяльність цього останнього представника роду Антіпатридів див.: [Жигунин 1980, 61, 75; Hammond, Walbank 1988, 253–254, 257].

⁸ У сучасній історіографії доволі поширеною є думка про те, що шлюб Деметрія та Птолемаїди відбувся за згодою Птолемея [Hazard 1987, 149; Hammond, Walbank 1988, 232; Ogden 1999, 72; Carney 2013, 151, *not.* 82; Van Oppen de Ruyter 2015, 160–164, 167–168; *пор.*: Huss 2001, 210, *Ann.* 172], проте ми вважаємо його недостатньо аргументованим.

що вона була неспроможна пережити чергове приниження чоловіка. Та можливо, що на це трагічне рішення вплинула і сумна доля усього її роду, кінцева поразка якого була очевидна.

Нам невідома точна дата вбивства Антіпатра I, але те, що ці події безпосередньо йшли одна за одною, на наш погляд, не викликає сумнівів. Допоки залишалася надія на те, що Антіпатр I знов оволодіє Македонією, Птолемей вичікував; і жодна пристрасть не могла змусити його піти на такий авантюрний крок, як відсторонення старшого сина від престолонаступництва. І лише тоді, коли Антіпатриди остаточно зійшли з політичної арени, він зміг обирати між дружинами, а точніше, між народженими ними синами, керуючись лише особистими почуттями⁹. Бо ж ні у 294 р. до Р. Х., ні в наступні роки Птолемей не призначав своїм спадкоємцем сина Береніки, хоча за мірками того часу останній вже вважався повнолітнім, тоді як володар Єгипту, вже буди дуже літньою людиною¹⁰, мав би піти на рішучі кроки, аби гарантувати престол для свого улюбленця. Та нічого подібного тоді не сталось. Тому що і не могло статися з огляду на вищезазначені обставини¹¹.

⁹ Майбутній Птолемей II не мусив чекати надто довго на суттєві зміни у своєму статусі. Вже у 285/284 р. до Р. Х. син Береніки став не лише офіційним спадкоємцем, а й співправителем батька (*Theocr. Idyl. XVII; P. Trog. Prol. XVI; Just. XVI, 2; Nepos, XXI, 3; Paus. I, 6, 8; Diog. Laert. V, 78–79; Lucian, Маср. 12*) [Бикерман 1976, 259; Huss 2001, 249–250].

¹⁰ Ми поділяємо точку зору, згідно з якою Птолемей I народився близько 367/266 р. до Р. Х. (*Lucian, Маср. 12*) (пор.: [Hoelbl 2001, 14]). Відповідно, у 294 р. до Р. Х. йому було 72/73 роки – вік поважний навіть для нашої доби. До речі, саме тоді Селевк I Нікатор зробив свого сина, майбутнього Антіоха I Сотера, своїм співправителем (*App. Syr. 62; Plut. Demetr. 38*).

¹¹ Відсторонення від престолу законного спадкоємця, який по материнській лінії належав до Антіпатридів, могло загрожувати Птолемею розривом не лише з Антіпатром I, який у будь-який момент міг знов очолити Македонію, а й із Лісімахом. Перспектива ж залишитися сам на сам із Селевком була для сина Лага неприйнятною. Окрім того, Птолемей I Сотер розумів, що якщо після його смерті старомакедонська партія, яка, на думку Е. Бівена, і підтримувала Керавна [Бивен 2011, 72], отримає допомогу ззовні, від Антіпатра I та Лісімаха, то доля його улюбленця, якому він прагнув передати престол, виявилась би, поза

Як ми показали вище, призначити своїм спадкоємцем молодшого сина Птолемей I Сотер наважився лише тоді, коли у Європі загинув Антіпатр I, ознаменувавши власною загибеллю фактичний крах усього дому Антіпатридів.

ЛІТЕРАТУРА

Бентсон Г. Правители Эпохи эллинизма: пер. с нем. Москва, 1982.

Бивен Э. Династия Птолемеев. История Египта в эпоху Эллинизма: пер. с англ. Москва, 2011.

Бикерман Э. Хронология Древнего Мира: пер. с нем. Москва, 1976.

Дройзен И. История Эллинизма: пер. с нем.: В III т. Т. II. Ростов-на-Дону, 1995.

Жигунин В. Д. Международные отношения эллинистических государств в 280–220 гг. до н. э. Казань, 1980.

Зелінський А. Л. Александрійські фараони та їхні піддані. Зміцнення влади перших Птолемеїв. Київ, 2010.

Зелінський А. Л. Три примітки до історії Діадохів // Східний світ. 2007. № 1.

Казаров С. С. История царя Пирра Эпирского. Санкт-Петербург, 2009.

Шофман А. С. Распад империи Александра Македонского. Казань, 1984.

Carney E. Arsinoe of Egypt and Macedon: A Royal Life (Women in Antiquity). Oxford, 2013.

Dmitriev S. The Last Marriage and the Death of Lysimachus // Greek, Roman and Byzantine Studies. 2007. Vol. 47.

Gehrke H.-J. Geschichte des Hellenismus. Muenchen, 1990.

всяким сумнівом, трагічною. Наскільки слабкою може бути елліністична монархія в разі конфлікту всередині правлячої династії, невдовзі продемонструвала держава Лісімаха яка розсипалася як картковий будиночок після страти Агафокла (див.: [Lund 1992, 184–198]). Тому, до поки існував союз Антіпатра I та Лісімаха, найбільше, що міг зробити Птолемей I для майбутнього Філадельфа, це призначити його намісником Залежної території, на кшталт того, як він призначив свого пасинка Магаса намісником Кирени (*Paus.* I, 6, 8; 7, 1) [Hoelbl 2001, 20; Huss 2001, 187, *Ann.* 720–722, 202].

Hammond N. G. L., Walbank F. **A History of Macedonia:** In III Volumes. Vol. III. Oxford, 1988.

Hazard R. The Regnal Years of Ptolemy II Philadelphos // **Phoenix.** 1987. № 2.

Hoelbl G. **A History of the Ptolemaic Empire:** Transl. from German. London – New York, 2001.

Huss W. **Aegypten in Hellenistischer Zeit (332–30 v. Chr.).** Muenchen, 2001.

Lund H. **Lysimachus: a Study in Early Hellenistic Kingship.** London – New York, 1992.

Ogden D. **Polygamy, Prostitutes and Death. The Hellenistic Dynasties.** London – Swansea, 1999.

Pomeroy S. **Women in Hellenistic Egypt: from Alexander to Cleopatra.** New York, 1984.

van Oppen de Ruiter B. The Marriage and Divorce of Ptolemy I and Eurydice: An Excursion in Early-Hellenistic Marital Practices // **Chronique d'Égypte.** 2015. T. 90.

Will É. The Formation of the Hellenistic kingdoms // **The Cambridge Ancient History.** Vol. VII. Part. 1. Cambridge, 1984.

REFERENCES

Bengtson G. (1982), *Praviteli epokhi Ellinizma*, Translated by E. D. Frolov, Nauka, Moskva. (In Russian).

Bikerman E. (1976), *Khronologiya Drevnego Mira*, Translated by I. M. Steblin-Kamenskij, Nauka, Moskva. (In Russian).

Biven E. (2011), *Dinastia Ptolemeev. Istoria Egipta v epokhu Ellinizma*, Translated by T. Shulikova, Tsentrpoligraf, Moskva. (In Russian).

Drojzen I. (1995), *Istoria Ellinizma: v III tomah. T. II*, Translated by M. Shelgunov and E. Tsimmermann, Feniks, Rostov-na-Donu. (In Russian).

Zhigunin V. D. (1980), *Mezhdunarodnyye otnosheniya ellinisticheskikh gosudarstv v 280–220 gg. Do n. E.*, Izd-vo Kazanskogo un-ta, Kazan. (In Russian).

Zelinskui A. L. (2007), “Try pryमितky do istoriyi diadokhiv”, *Shidnij svit* 1, pp. 26–38. (In Ukrainian).

Zelinskyi A. L. (2010), *Aleksandrivski faraony ta yikhni piddani. Zmitsnennyya vldy pershykh Ptolomeyiv*, Akadempriodyka, Kyiv. (In Ukrainian).

Kazarov S. S. (2009), *Istoria caria Pirra epirskogo*, Izd-vo SPBGU, Sankt-Peterburg. (In Russian).

Shofman A. S. (1984), *Raspad imperii Aleksandra Makedonskogo*, Iz-dvo Kazanskogo un-ta, Kazan. (In Russian).

Carney E. (2013), *Arsinoe of Egypt and Macedon: A Royal Life (Women in Antiquity)*, Oxford University Press, Oxford.

Dmitriev S. (2007), “The Last Marriage and the Death of Lysimachus”, *Greek, Roman and Byzantine Studies*, Vol. 47, pp. 135–49.

Gehrke H.-J. (1990), *Geschichte des Hellenismus*, Oldenburg, Muenchen.

Hammond N. G. L. and Walbank F. W. (1988), *A History of Macedonia: in III Volumes. Vol. III*, Clarendon Press, Oxford.

Hazzard R. (1987), “The Regnal Years of Ptolemy II Philadelphos”, *Phoenix* 2, pp. 140–58.

Hoelbl G. (2001), *A History of the Ptolemaic Empire*, translated by Saavedra T., Routledge, London and New York.

Huss W. (2001), *Aegypten in hellenistischer Zeit: 332–30 v. Chr.*, C. H. Beck, Muenchen.

Lund H. (1992), *Lysimachus: a Study in Early Hellenistic Kingship*, Routledge, London and New York.

Ogden D. (1999), *Polygamy, Prostitutes, and Death: The Hellenistic Dynasties*, Duckworth – The Classical Press of Wales, Swansea.

Pomeroy S. (1984), *Women in Hellenistic Egypt: from Alexander to Cleopatra*, New York, Schocken Books.

Van Oppen de Ruiter B. (2015), “The Marriage and Divorce of Ptolemy I and Eurydice: An Excursion in Early-Hellenistic Marital Practices”, *Chronique d'Égypte*, T. 90, pp. 147–73.

Will E. (1984), “The Formation of the Hellenistic kingdoms”, *The Cambridge Ancient History*, Vol. VII, Part. 1, pp. 101–17.

Є. В. Познанський
**АЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ВІДГУК
НА ВБИВСТВО АНТПАТРА I**

Як відомо, засновник династії Птолемеїв Птолемей I Сотер наприкінці свого життя відсторонив від спадкування престолу старших синів, матір'ю яких була дочка македонського регента Антіпатра, Евридіка, і зробив своїм співправителем та спадкоємцем наймолодшого зі своїх дітей – майбутнього Птолемея II Філадельфа, народженого улюбленою дружиною старого царя Беренікою I.

Взагалі, і в античній історіографії, і в дослідженнях нашого часу переважає думка, згідно з якою Птолемей пішов на такий крок лише через палку любов до Береніки та народженого нею сина. Не відкидаючи значення особистих почуттів, ми наполягаємо на тому, що піти на такий крок, як позбавлення престолу законного спадкоємця, яким був син Евридики Птолемей Керавн, батько наважився лише після важливих подій, які значно змінили співвідношення сил в елліністичному світі.

Евридика належала до роду Антипатридів, який володів Македонією. І навіть після того, як Македонію було захоплено ворогом Птолемея Деметрієм Поліоркетом, Антипатриди продовжували залишатися повноправними учасниками політичного процесу, оскільки очікувалося повернення до влади в Македонії вигнаного царя Антипатра, сина Кассандра і племінника Евридики. Запорукою цього була підтримка, яку надавав Антипатру його могутній тесть Лісімах. І лише після загибелі цього позбавленого трону царя від рук його тестя (бл. 288/287 рр. до Р. Х.), що знаменувала собою остаточний крах роду Антипатридів, Птолемей I дозволив собі обрати спадкоємця, керуючись лише особистими вподобаннями.

Ключові слова: Птолемей I, Птолемей II, Евридика, Береніка, Антипатр I, Антипатриди, престолоусадкування

Е. В. Познанский

АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ ОТКЛИК НА УБИЙСТВО АНТИПАТРА I

Как известно, основатель династии Птолемеев Птолемей I Сотер в конце жизни отстранил от престолонаследования старших сыновей, матерью которых была дочь македонского регента Антипатра, Эвридика, и сделал своим соправителем и наследником самого младшего из своих сыновей, будущего Птолемея II Филадельфа, рожденного любимой женой старого царя Береникой I.

В целом и в античной историографии, и в исследованиях нашего времени преобладает точка зрения, согласно которой Птолемей I пошел на такой шаг исключительно из любви к Беренике и рожденному ею сыну. Не отрицая значения личных пристрастий, мы настаиваем на том, что на такой шаг, как отстранение от престола законного наследника, сына Эвридики, который вошел в историю под именем Птолемей Керавн, отец решился только после важных событий, значительно изменивших расклад сил в эллинистическом мире.

Ведь мать старших его сыновей Эвридика принадлежала к роду Антипатридов, владевших Македонией. И даже после захвата Македонии противником Птолемея Деметрием Полиоркетом Антипатриды продолжали оставаться полноценными участниками политического процесса,

поскольку ожидалось возвращение к власти над Македонией изгнанного царя Антипатра, сына Кассандра и племянника Эвридики. Залогом тому была поддержка, которую предоставлял Антипатру его могущественный тесть Лисимах. И только после гибели изгнанного царя от рук его тестя (ок. 288/287 гг. до Р. Х.), ознаменовавшей собой окончательный уход с политической арены рода Антипатридов, Птолемей I позволил себе назначить наследника, сообразуясь лишь с личными предпочтениями.

Ключевые слова: Птолемей I, Птолемей II, Эвридика, Береника, Антипатр I, Антипатриды, престолонаследование

Стаття надійшла до редакції 10.01.2017